

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

1 ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

1-01 ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK TERVEZÉSE, FELÉPÍTÉSE ÉS AZOK TERMÍKUS KONSTRUKCIÓJA

ELEKTRONIKAI TECHNOLÓGIA ÉS ANYAGISMERET
VIETAB00

BUDAPEST UNIVERSITY OF TECHNOLOGY AND ECONOMICS
DEPARTMENT OF ELECTRONICS TECHNOLOGY

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

KÉSZÜLÉKEK FEJLESZTÉSI FÁZISAI

1. Műszaki specifikáció meghatározása (50%*):
Egyeztetés, marketing, bench-marking, meglévő és várható előírások, hatósági előírások.
2. Prototípus kifejlesztése (30%*):
Specifikáció, tesztelés, gyárthatóság, ár.
3. Gyártástechnológia kidolgozása (10%*):
Gyártási költségek, gyártáskapacitás, tesztelés.
4. Próbagyártás (10%*):
Tesztelés (kihozatal/selejt arány).
5. Gyártás (0%*):
Minőségellenőrzés, SPC.

*: a termék sikerességében való szerep aránya

Elektronikus alkatrészek 2/47

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

ÚT A MŰSZAKI SPECIFIKÁCIÓIG

1. Mit kell létrehozni?

A mérnöki gyakorlatban olyan készülékekkel foglalkozunk, amelyekre igény mutatkozik.

Az igény lehet:

- valós:
  - Egyedi (pl. atomerőmű),
  - nem egyedi, vagy piaci (pl. autó),
- látens (pl. SMS),
- a kitalálás pillanatában még nem létező (pl. Rubik kocka).

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

ÚT A MŰSZAKI SPECIFIKÁCIÓIG

2. Ki lesz a felhasználó? (jelen és jövő)

- Gyerek, felnőtt (férfi vagy nő),
- idős/beteg,
- átlagos fogyasztó,
- szakember,
- specialista.

⇒ **funkciók, ergonómiai szempontok**

3. Hol használjuk? (jelen és jövő)

- Beltér/kültér, hideg/meleg (konyha, fürdőszoba),
- strandon, víz alatt, 20 000 m magasan,
- kemencében, váltóban (forró olajban), kipufogócsőben,
- műholdon.

⇒ **a működés környezeti feltételei** (T, RH, p stb.)

Elektronikus alkatrészek

4/47

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

ÚT A MŰSZAKI SPECIFIKÁCIÓIG

4. Mikorra kell elkészíteni? Mennyire szigorú a **határidő**?

- A piaci megjelenés időpontjának optimuma van:
  - hosszabb fejlesztési idő alatt a készülék tulajdonságaival lehet megelőzni a konkurenciát,
  - gyors piaci megjelenéssel a készülék újdonságereje nagyobb,
- egyéb szempontokat figyelmen kívül hagyva, a piaci megjelenés idejének csökkentésével a költségek meredeken növekszenek,
- a határidő betartása:
  - az esetek többségében fontos, de csúszás tolerálható,
  - egyes esetekben kulcsfontosságú (pl. Spirit Rover)

Elektronikus alkatrészek

5/47

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

ÚT A MŰSZAKI SPECIFIKÁCIÓIG

5. Mennyibe fog kerülni a készülék?

Pontosabban megfogalmazva: **gazdaságos-e** a készülék kifejlesztése, előállítása, gyártása? Mennyibe fog kerülni a piacra dobásig?

Az előzetes költségbecslés a tervet még a megszületése előtt keresztbehúzhatja. Hiába jó (és megvalósítható, eladható, stb.) egy ötlet, ha a gyártó számára nem gazdaságos a megvalósítás.

A költségek fontosabb összetevői:

- fejlesztés,
- gyártástervezés, gyártósor felállítása,
- gyártás,
- utóélet:
  - (üzemeltetés),
  - termékátmozgatás (alkatrész utánpótlás),
  - karbantartás,
  - garanciális problémák kezelése,
  - újrahazsnosítás.

Példa: Pro/Primo, Microkey
(minden szempontból megfelelő, de gazdaságtalan)

Elektronikus alkatrészek

6/47

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

ÚT A MŰSZAKI SPECIFIKÁCIÓIG

6. További kérdések

(sokszor már ezen a szinten pontos kell választ adni)

- a készülék tervezett és megvalósítható térfogatigénye, tömege,
- a készülék energiaigénye,
- tervezett élettartam,
- megfelelés a szabványoknak és direktíváknak.

Elkerülhetne valami a figyelmünket a stratégiai kérdésekben?

Komplex fejlesztési projektekben megvalósíthatósági tanulmányt kell készíteni.

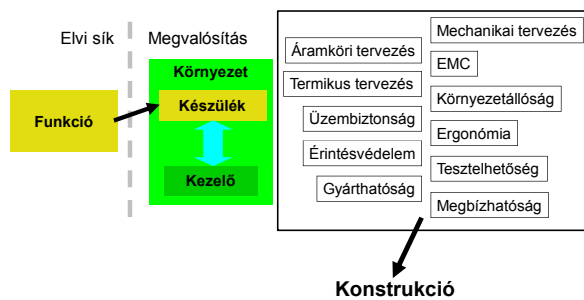

A KONSTRUKCIÓ KIALAKÍTÁSA

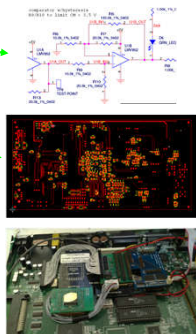

ÁRAMKÖR TERVEZÉS - ELEKTROMOS KONSTRUKCIÓ

1. Kapcsolási rajz készítés,
2. részegységekre bontás, csatlakozó kiosztás,
3. nyomtatott áramköri tervezés:
  - számítógépes tervezőrendszerek (ORCAD, Pads...),
  - alkatrész elrendezés (placer),
  - összehuzalozás (router),
4. készülékhuzaázás.

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

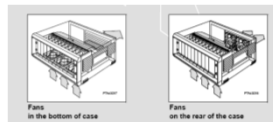
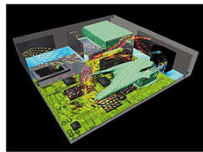
MECHANIKAI TERVEZÉS, SZERKEZETI KONSTRUKCIÓ

- Készülék mechanikai vázszerkezet tervezése,
- doboz és burkolat kialakítás – formatervezés,
- részegységek belső elrendezése:
  - sínrendszerű szerelés,
  - alaplapp,
  - többkártyás rendszer,
- előlap-, kezelőlap-, hátlaptervezés – ergonómia.

TERMIKUS TERVEZÉS

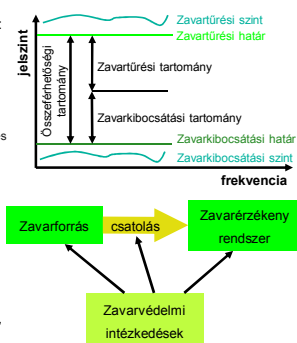
- Különösen fontos nagy elemsűrűségű (laptop) és nagy teljesítményű (tápegység) készülékek esetén
- Szoftver eszközök:
  - termikus szimuláció,
- hardver eszközök:
  - termikus interface,
  - hűtőbordák,
  - ventilátorok,
  - heat pipe.

(Részletesen az előadás második felében.)

ELEKTROMÁGNESES ZAVARVÉDELMI TERVEZÉS 1.

- EMC (elektromágneses kompatibilitás):
  - a készülék által kibocsátott zavar megfelelően kicsi,
  - a készülék immunitása megfelelően nagy.
- Zavarforrások:
  - természetes
    - villámítás, elektromos energia kisülés
    - kozmikus sugárzás,
    - naptevékenységgel kapcsolatos zavarok,
    - légkörből, ionoszférából érkező zavarok,
  - mesterséges:
    - műsorszórók: rádió és TV adók,
    - mobiltelefonok,
    - rádiótelefonok,
    - radarok,
    - teljesítmény kapcsolók, relék,
    - féltvezetős teljesítményszabályozók,
    - motorok, egyenirányítók.

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

ERGONÓMIAI TERVEZÉS

- Készülékek kezelés szempontjából történő optimális kialakítása – előlap, kezelőlap tervezés. Példa: elektronikus műszerek
  - egyértelmű, esztétikus feliratozás,
  - kijelzők és kezelőszervek működési elv szerinti összerendezése,
  - összetartozó elemek egy csoportban, színnel jelölve, keretbe foglalva,
  - fontos kezelőszervek mellett LED indikátor,
  - nagyteljesítményű nyomógomb és kapcsoló – nagyobb méret,
  - hálózati főkapcsoló az előlap valamelyik szélén,
  - legfontosabb indikátor az előlap bal felső sarkában.
- Optimális munkakörülmények, munkahelyek kialakítása. Példa: szerelő munkahely

---

ÜZEMBIZTONSÁGRA TERVEZÉS

- Üzembiztonság fogalomköre:
  - életvédelem, balesetvédelem, vagyonvédelem,
  - rendeltetésszerű és meghibásodott állapotban sem okozhat kárt, veszélyt,
  - az okozott kárért, balesetért a tervező és gyártó a felelős!
  - Safety Engineer.
- Üzembiztonsági, környezetállósági témakörök:
  - környezeti hatások elleni védelem:
    - klimatikus,
    - kémiai, biológiai,
    - mechanikai igénybevételek, autópárház rezgések elleni védelem,
  - túláramvédelem,
  - túlmelegedés elleni (tűz) védelem,
  - káros sugárzások elleni védelem,
  - robbanásvédelem.

ÉRINTÉSVÉDELMI TERVEZÉS

- A készülékek fémes részei, amelyek üzemszerűen nincsenek feszültség alatt, meghibásodás esetén se okozhassanak áramütést. A szabványok betartása kötelező!
- Érintésvédelmi osztályok:
  - I.Érintésvédelmi osztály:
    - Üzemi szigetelés + megérinthető fémrészek összekötve (pl. készülékház + ajtó) és a hálózati védőföldre kötve (védőeres hálózati kábel, színjelzés: zöld-sárga).
  - II.Érintésvédelmi osztály:
    - Szigetelőanyag burkolat: az összes fémrészt burkolja (pl. hűtőszigetítő). A külső burkolat egyben a védőszigetelés is.
  - III. Érintésvédelmi osztály:
    - Érintési feszültség 24 - 50 Veff AC
    - Nincs olyan áramköri rész, amely ennél nagyobb feszültségen üzemel.

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

GYÁRTHATÓSÁGRA TERVEZÉS (DFM)

- Minőségügy, 6 szigma,
- terméktervezés, amely figyelembe veszi a gyártási követelményeket,
- olyan tervezési lépés, amelyben csoportmunkát alkalmazunk a termék kifejlesztésére,
- több eszközt és technikát magába foglaló keret a gyártható termék létrehozására.

Előnyök:

- alacsonyabb fejlesztési költség,
- rövidebb fejlesztési idő,
- rövidebb idő a gyártás megkezdéséig,
- alacsonyabb szerelési és tesztelési költségek,
- jobb minőség.

GYÁRTHATÓSÁGRA, TESZTELHETŐSÉGRE TERVEZÉS (DFM)

Irányelvek:

- minimalizáljuk az alkatrészek számát,
- használjunk szabványos és azonos elemeket,
- minimalizáljuk a szerelési sikok számát (Z-axis),
- használjunk standard szerszámfejeket, fúrókat, eszközöket,
- kerüljük a szűk furatokat (forgácsok, egyenesség, eltömődés),
- használjunk közös méretet a szerszámrögzítéshez,
- minimalizáljuk a szerelési irányokat,
- maximalizáljuk a hozzáférhetőséget; szerelésre tervezés,
- minimalizáljuk a kézi műveleteket,
- küszöböljük ki az utólagos állítást,
- használjunk ismételhető, jól ismert folyamatokat,
- tervezzük az alkatrészeket a hatékony tesztelés lehetőségére,
- kerüljük a rejtett részleteket,
- hozzunk létre szimmetriát két irányban,
- kerüljük az összekuszálás lehetőségét,
- tervezzünk önmegvezető (önpozicionáló) elemeket.

MEGBÍZHATÓSÁGI TERVEZÉS

Soros struktúrájú (redundanciamentes) rendszer jellemzői:

- a rendszer véges számú elemből áll,
- egy elem meghibásodása a rendszer meghibásodásához vezet,
- a meghibásodások egymástól függetlenek,
- a kommersz elektronikai berendezések soros struktúrájúak.

Melegtartálékolt (párhuzamos) rendszer jellemzői:

- a rendszer n azonos elemből áll,
- a rendszer működéséhez egy elem működése szükséges,
- hibafelismerő elem, kapcsolóelem esetenként szükséges,
- a tartalék állapota ismert,
- a tartalék is fogyaszt energiát, elhasználódik.

Hidegtartálékolt rendszer jellemzői:

- a rendszer n azonos elemből áll,
- a rendszer működéséhez egy elem működése szükséges,
- a tartalékban lévő elem nincs bekapcsolva, nem fogyaszt energiát,
- a tartalékban lévő elem nem hibásodhat meg,
- hibafelismerő és kapcsolóelemre van szükség,
- a tartalékelem bekapcsolása időt vesz igénybe.

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

A MEGBÍZHATÓSÁG MUTATÓI

A meghibásodási sűrűségfüggvény „felhasználása”:

- megmutatja, hogy adott működési idő mekkora valószínűséggel várható,
- adott időintervallumban történő meghibásodás valószínűsége:

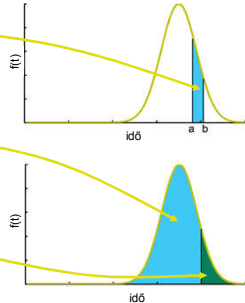
$$P(a \leq \tau \leq b) = \int_a^b f(t) dt$$

- adott időpontig bekövetkező meghibásodás valószínűsége (meghibásodási függvény, $F(t)$):

$$F(t) = P(\tau \leq t) = \int_0^t f(t) dt$$

- adott időpontig történő működés valószínűsége (megbízhatósági függvény, $R(t)$):

$$R(t) = P(t \leq \tau) = \int_t^\infty f(t) dt = 1 - F(t)$$

A MEGBÍZHATÓSÁG MUTATÓI

A megbízhatósági vizsgálatok legfontosabb kérdése:

Ha üzemeltetünk egy alkatrészt, vagy készüléket, milyen gyakran számíthatunk meghibásodásra?

Erre a kérdésre a hibaráta függvény (hazard függvény) ad választ, amely: egy alkatrészpoblációban történt meghibásodások száma osztva a meghibásodásig (vagy a vizsgálat végéig) eltelt idők összegével.

$$\text{Hibaráta függvény meghatározása: } \lambda(t) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{R(t) - R(t + \Delta t)}{\Delta t \cdot R(t)} = -\frac{R'(t)}{R(t)} = \frac{f(t)}{R(t)}$$

A hibaráta függvény meghatározásának lehetőségei:

- alkatrészek modellezésével (bonyolultsága miatt erősen korlátozott lehetőségek),
- kísérletek segítségével:
  - szabvány alapján (pl. MIL-HDBK 217F),
  - saját mérésekkel és azok kiértékelésével.

A HIBARÁTA FÜGGVÉNY

Egy alkatrész megbízhatósága (hibaráta függvénye) nagyban függ az alkatrész kivitelétől és az üzemeltetés körülményeitől. Elektronikus alkatrészek esetén a legfontosabb tényezők:

- kiviteli típus (kereskedelmi, ipari, katonai...),
- előállítás technológiája (pl. nagy és kis értékű ellenállások gyártástechnológiája eltérő),
- hőmérséklet,
- terhelés,
- a készülék (amely az alkatrészt tartalmazza) üzemeltetési körülményei:
  - hőmérséklet ingadozása,
  - páratartalom és ingadozása,
  - rázás, ütés (pl. asztali, mobil, autóelektronikai készülék),
  - egyéb hatások (pl. korrozív környezet).

Bizonytalan!

A hibaráta függvény meghatározásának lehetőségei:

- alkatrészek modellezésével (bonyolultsága miatt erősen korlátozott lehetőségek),
- kísérletek segítségével:
  - szabvány alapján (pl. MIL-HDBK 217F),
  - saját mérésekkel és azok kiértékelésével.

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

A HIBARÁTA FÜGGVÉNY, ALKATRÉSZEK FAJTÁI

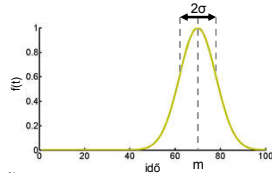
A meghibásodásért felelős mechanizmusok a különböző alkatrész típusoknál eltérőek, ezért az alkatrészek megbízhatóságának időfüggése is eltérő. Az egyes csoportokat az $f(t)$ -re illeszthető függvények szerint különböztetjük meg:

1. normál (Gauss),

- a meghibásodásért felelős jelenség a bekapcsolt állapotban nagyságrendekkel gyorsabb,
- $\lambda(t)$ az időben monoton nő (folyamatos öregedés),

- leírás: $f(t) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(t-m)^2}{2\sigma^2}}$

m : várható élettartam,
 σ : szórás (bizonytalansági paraméter)

Példák: izzólámpa, relé, kapcsoló, potencióméter

Elektronikus alkatrészek

22/47

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

A HIBARÁTA FÜGGVÉNY, ALKATRÉSZEK FAJTÁI

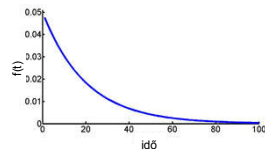
2. Exponenciális:

- a meghibásodásért felelős jelenség sebessége bekapcsolt állapotban nem mutat jelentős eltérést a kikapcsolt állapothoz képest,
- $\lambda(t)$ az időben állandó, $\lambda(t) \Rightarrow \lambda$ (az alkatrész nem öregszik, ún. örökifjú tulajdonságot mutat),

- leírás: $f(t) = \lambda e^{-\lambda t}$ $R(t) = e^{-\lambda t}$ $\lambda(t) = \lambda = \frac{1}{T_0}$

- a matematikai reprezentáció egyszerűsége miatt használata elterjedt (szabványokban gyakran minden alkatrész típust ezzel a leírással közelítenek).

Példák: ellenállás, tranzistor, integrált áramkörök

Elektronikus alkatrészek

23/47

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

A HIBARÁTA FÜGGVÉNY, ALKATRÉSZEK FAJTÁI, ÉS AZ ÚN. „KÁD GÖRBE”

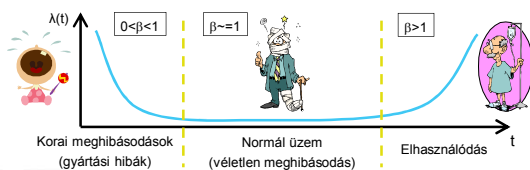
3. Weibull:

- összetett rendszerek leírására alkalmas, melyeknél az élettartam kezdeti szakaszában korai meghibásodások lehetnek, az élettartam végén pedig elhasználódás jellegű hibajelenségek léphetnek fel,

- $\lambda(t)$ az élettartam során csökken, stagnál, majd növekszik,

- leírás: $f(t) = \frac{\beta}{\eta} \cdot \left(\frac{t}{\eta}\right)^{\beta-1} \cdot e^{-\left(\frac{t}{\eta}\right)^\beta}$ $\lambda(t) = \frac{\beta}{\eta} \cdot \left(\frac{t}{\eta}\right)^{\beta-1}$

η : karakterisztikus élettartam, β : alakparaméter

Elektronikus alkatrészek

24/47

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

SZABVÁNYOKRA ÉPÜLŐ MEGVALÓSÍTÁS

Előnye:

- nem szükséges intuitív tervezés,
- minden paraméter (méret, térfogategységre eső disszipáció, stb. szabványokból kiválasztható,
- rejtett hibák felbukkanásának esélye kisebb.

Hátránya:

- a tervező keze teljesen kötött,
- egyedi ötletek megvalósítása nem lehetséges,
- a készülék az esetek döntő többségében jelentősen „túltervezett”,
- nagyobb tételben a gyártás gazdaságtalanná válhat.

SZABVÁNYOKAT RÉSZBEN KÖVETŐ MEGVALÓSÍTÁS

- Ez a gyakoribb eset,
- kötelező szabványok (EMC, érintés védelem, gép direktíva stb.) minden körülmények között betartandóak,
- lehetőség van az ár/költség/kihozatal/gyártási kapacitás optimalizálására,
- valamennyi tervezési fázis szükséges,
- lehetőség van minden paraméterben a folyamatos gyártmány fejlesztésre,
- példa: notebook konstrukció.

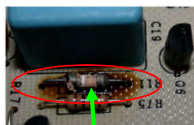

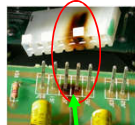

A TERMIKUS KONSTRUKCIÓK

- Az elektronikus alkatrészekben működésük során hő keletkezik,
- a készülékeket kívülről különböző hőhatások érhetik,
- a hő és a hőmérséklet változása káros hatásokat gyakorolhat az elektronikus készülékek működésére.

Túlhevült
furatszerelt ellenállás

Túláramtól sérült
csatlakozóelemek

Túlhevült
felületszerelt ellenállás

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

AZ ESZKÖZÖKBEN, ANYAGOKBAN DISSIPÁLÓDÓ TELJESÍTMÉNY

- Rezisztív veszteség: $P(t) = \frac{1}{T} \cdot \int U(t) \cdot I(t) dt$
  - Dielektromos veszteség: $P_d = 2 \cdot \pi \cdot f \cdot \epsilon_0 \cdot k \cdot E_{eff}^2$
  - Hiszterézis veszteség: $P_{hisz} = \gamma \cdot f \cdot V \cdot B_{max}^x$
- (f: frekvencia, E_{eff} : effektív térerősség, B_{max} : indukció maximális értéke, V: térfogat, k, γ , x: anyagjellemző állandók)

- MOSFET: $P = I_D^2 \cdot R_{DS(ON)}$ (bekapcsolt állapot)

$$P = f \cdot \left(\int_0^{U_D} U_{DS}(t) I_D(t) dt + \int_0^{U_D} U_{DS}(t) I_D(t) dt \right)$$

- CMOS: $P = C_L \cdot f \cdot U_{DD}^2$ (csak kapcsoláskor disszipál)

(t_{s1} , t_{s2} : kapcsolási idők, f: kapcsolási frekvencia,

C_L : terhelő kapacitás, U_{DD} : tápfeszültség).

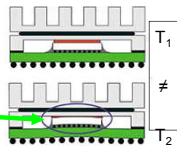

A HŐ ÉS A HŐMÉRSÉKLETVÁLTOZÁS HATÁSAI

- Magas hőmérséklet:
  - anyagok vegyi bomlása,
  - diffúzió felgyorsul,
  - lágyulás, fémek korróziója
  - polimerek öregedése,
  - villamos paraméterek (irreverzibilis és reverzibilis) változása,
  - intermetallikus réteg képződés.
- Hőmérséklet változása:
  - anyagok hőtágulásának illetetlenségéből származó mechanikai feszültség léphet fel.

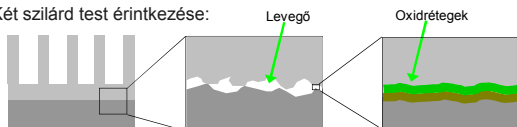

(szélsőséges példa: az elektrolit tágulása szétfeszítette a kondenzátort)

A HŐÁTADÁS SPECIÁLIS ESETE

Két szilárd test érintkezése:

Az átmenetben mindhárom vezetési forma jelen van:

- vezetés (gyakran a szilárd test oxidjainak, vegyületeinek vezetése),
- hőátadás-szállítás,
- sugárzás.

Az átmenet igen nagy termikus ellenállást jelenthet, amely csökkenthető:

- a felületek polírozásával, és egymáshoz nyomásával,
- a felületek összehérszélésével,
- a felületek egymáshoz való forrasztásával,
- a felületek közé helyezett ún. termikus interfész alkalmazásával.

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

TERMIKUS INTERFÉSZ MEGOLDÁSOK

Termikus interfész anyagok:

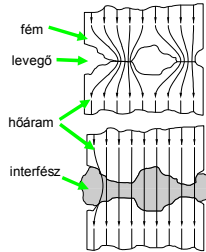
- rugalmasságuknak/viszkozitásuknak köszönhetően kitöltik a réseket,
- viszonylag nagy hővezető képességgel rendelkeznek (levegőhöz képest),
- reaktív komponenseik segítségével a felületek minőségét javíthatják.

Alkalmazásuk szempontjai:

- hővezető képesség,
- elektromos vezetőképesség,
- rugalmassági/területi jellemzők,
- hosszútávú stabilitás és megbízhatóság,
- kezelhetőség.

Megvalósítás:

- hővezető paszta,
- hővezető ragasztó,
- hővezető alátét,
- halmazállapotváltó anyagok.

Elektronikus alkatrészek

31/47

TERMIKUS INTERFÉSZ MEGOLDÁSOK

Hővezető paszta:

- leggyakrabban (oxidált) fémpehely szuszpenziója,
- a felületeket összeszorítva kell tartani,
- alkalmazása körülményes.

Hővezető ragasztó:

- leggyakrabban kerámia por, UV-ra, illetve hőre keményedő szuszpenzióban,
- kikeményítés után a felületeket nem kell összeszorítva tartani,
- elektromosan vezető változata is elterjedt,
- hővezető képessége kisebb.

Hővezető alátét:

- leggyakrabban nagy hővezetőképességű polimerek,
- a felületeket összeszorítva kell tartani,
- a réseket nem töltik ki tökéletesen (kevésbé rugalmasak),
- szigetelőképességük és átütési ellenállásuk nagy.

Halmazállapotváltó anyagok:

- fémpehely vagy kerámia por szuszpenziója,
- a felületeket összeszorítva kell tartani,
- az alacsony olvadáspont miatt a réseket jól kitölti,
- alkalmazása jól automatizálható.

Elektronikus alkatrészek

32/47

TERMIKUS KONSTRUKCIÓ

A tervezésnél figyelembe kell venni:

Elektronikus alkatrészek

33/47

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – HŰTŐBORDÁK ÉS LEMEZEK

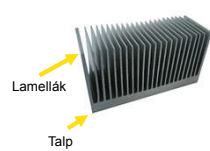
A megvalósítás szempontjai:

- a hőt jellemzően kis felületről kell elvezetni,
- lehetőleg nagy felületen kell leadni,
- termikus ellenállást minimalizálni kell,
- a megoldás legyen gazdaságos (anyag, megmunkálás),
- hőleadást mesterséges konvekcióval javítani lehet.

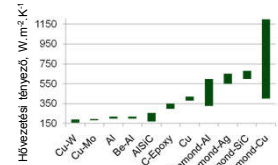
Hűtőlemez (heat spreader):

„Klasszikus” hűtőborda felépítése:

Alkalmazott anyagok hővezetési tényezői:

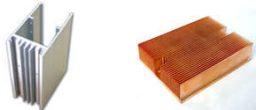
Elektronikus alkatrészec

34/47

HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – HŰTŐBORDÁK ÉS LEMEZEK

Hűtőbordák és lemezek anyagai:

- alumínium:
  - olcsó,
  - könnyen megmunkálható,
  - jó hőleadás.
- vörösréz:
  - magasabb ár,
  - nehezen megmunkálható,
  - jobb hővezetőképesség,
  - rosszabb hőleadás,
- (ezüst, fémhab, szénszálak kompozit, grafit, mesterséges gyémánt...).

Hőleadási tényező javítása: mesterséges konvekció

Ventilátorok alaptípusai:

- axiális:
- radiális.

Legfontosabb jellemzők:

- fordulatszám,
- méret,
- lapátok dőlésszöge,
- lapátok kialakítása, felületének minősége.

axiális:

radiális:

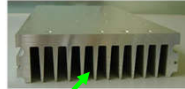

Elektronikus alkatrészec

35/47

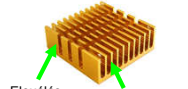
HŰTŐBORDÁK MEGVALÓSÍTÁSI FORMÁI

Egyszerű alumínium borda:

Elvékonyodó lamellák

Továbbfejlesztett lamellák:

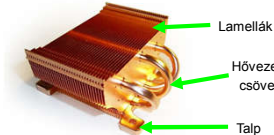
Eloxálás

Megnövelt felület

Kereszthornyos:

Szerelt borda, lemez lamellákkal:

Lamellák

Hővezető csövek

Talp

Betétes borda:

Réz betét (talp), alumínium lamellák

Elektronikus alkatrészec

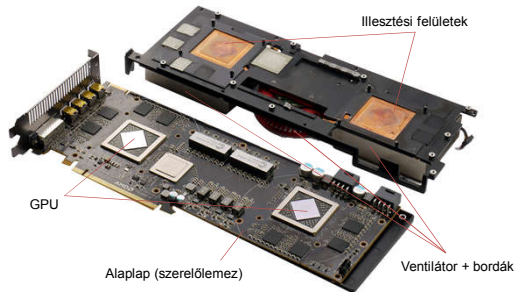
36/47

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

HŰTŐBORDÁK MEGVALÓSÍTÁSI FORMÁI

GPU kártyán komplex hűtőborda és ventilátor kialakítás.

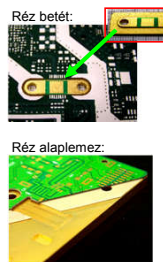
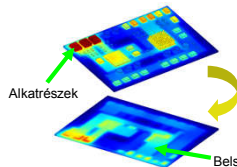

HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – A SZERELŐLEMEZ

A szerelőlemez részt vesz az alkatrészekben disszipálódó hő elvezetésében.

A szerelőlemez termikus viselkedése javítható:

- több, egybefüggő rézréteg beépítésével a NYHL-be,
- fémbetét alkalmazásával,
- termikus viák alkalmazásával,
- nagy hővezető képességgel rendelkező hordozó alkalmazásával (pl. kerámia)

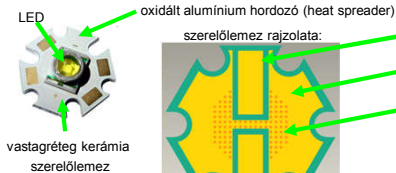

HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – A SZERELŐLEMEZ

Termikus via alkalmazása (nagy teljesítményű LED példáján):

A hordozó alsó oldalán összefüggő rézfelület biztosítja a hő elvezetését, de hűtőborda is alkalmazható.

Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

HŰTÉSI MEGOLDÁSOK - FOLYADÉKHŰTÉS

Kifejlesztésének motivációja:

- a folyadékok fajhője nagyobb a gázokénál, ezért azonos térfogatú folyadék nagyobb hőmennyiséget képes elszállítani (levegő: $0,001 \text{ J.cm}^{-3}\text{K}^{-1}$, víz: $4 \text{ J.cm}^{-3}\text{K}^{-1}$),
- a folyadékok hővezetési tényezője nagyobb a gázokénál (levegő: $0,026 \text{ W.m}^{-1}\text{K}^{-1}$, víz: $0,61 \text{ W.m}^{-1}\text{K}^{-1}$), ezért a határfelületek hőleadási tényezője folyadékhűtés esetén nagyobb (levegő: $20 \dots 200 \text{ W.m}^{-2}\text{K}^{-1}$, víz: $500 \dots 10000 \text{ W.m}^{-2}\text{K}^{-1}$).

Jellemzői:

- nagy hűtési teljesítmény és alacsonyabb hőmérséklet érhető el (légűtéshez képest),
- alacsony működési zaj,
- hosszú élettartam, megbízható működés, zárt rendszer (környezetből szennyezés nem jut be),
- megvalósítása, gyártása körülményesebb,
- mérete, tömege nagy, rázás-, ütészállósága kicsi.

Megvalósítási lehetőségek:

- indirekt,
- direkt.

Elektronikus alkatrészek

40/47

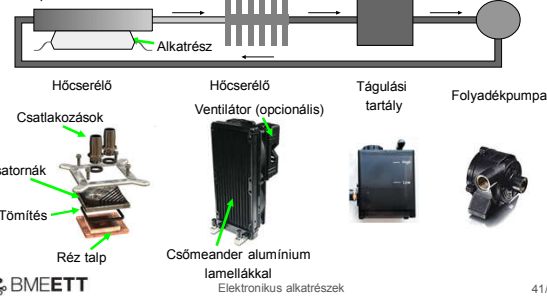
WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – INDIREKT FOLYADÉKHŰTÉS

Indirekt folyadékhűtés:

a hűtőfolyadék közvetlenül nem érintkezik az elektronikus alkatrészekkel.

Felépítése:

Elektronikus alkatrészek

41/47

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

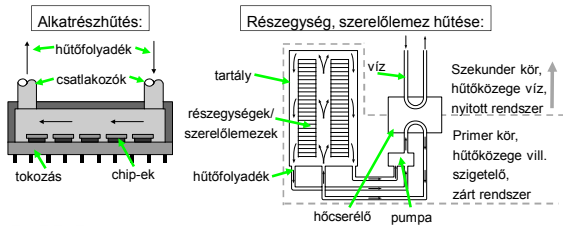
HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – DIREKT FOLYADÉKHŰTÉS

Direkt folyadékhűtés:

a hőcserélő elhagyásával a hűtőfolyadék érintkezésbe kerül az alkatrészekkel.

Jellemzői:

- az alkatrészek és a hűtőfolyadék között a termikus ellenállás drasztikusan csökken,
- a hűtőfolyadék csak elektromosan szigetelő lehet,
- megvalósítása körülményes.

Elektronikus alkatrészek

42/47

WE CONNECT CHIPS AND SYSTEMS

Készülékek tervezése, felépítése

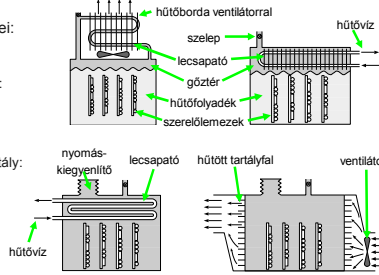
ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – FÁZISÁTALAKULÁS

Kifejlesztésük motivációja, hogy a folyadékok elforralásával nagyobb hőt lehet elvonni, mint az áramoltatásukkal (pl. 1 kg víz 20-100°C-ra melegítése 0,335 MJ, elforralása 2,26 MJ energiát igényel).

Megvalósítás lehetőségei:

- direkt:
  - folyadéktartály gáztérrel:
    - külső lecsapatással,
    - belső lecsapatással,
  - folyadékkal feltöltött tartály:
    - lecsapatóval,
    - hűtött fallal.
- indirekt (heat pipe).

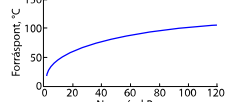
HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – FÁZISÁTALAKULÁS

A hővezető cső (heat pipe): a fázisátalakulással működő hűtés megvalósítása kompakt kivitelben, a lehető legkisebb termikus ellenállás elérése érdekében. Hővezetőképessége 100...1000-szer akkora, mint a réz.

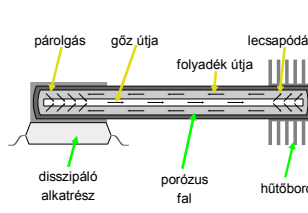
Felépítés: porózusfalú vákuumcső, kis mennyiségű folyadékkal (víz).

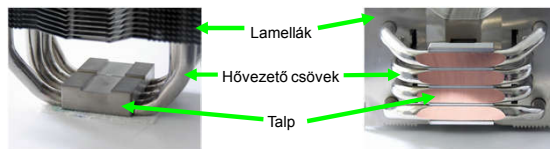
A csőben uralkodó nyomás szerepe:

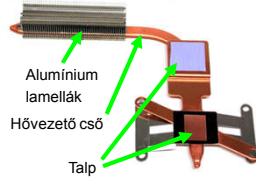
Működési elv:

HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – HEAT PIPE, PÉLDÁK

Borda különböző talpakkal:

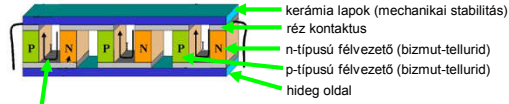
Készülékek tervezése, felépítése

ELEKTRONIKUS KÉSZÜLÉKEK

HŰTÉSI MEGOLDÁSOK – PELTIER-HŰTÉS

Peltier-elem: félvezető alapú hőszivattyú (a meleg oldalról disszipálni kell!)

Felépítés és működési elv:

az átmenetek elektromosan sorba, termikusan párhuzamosan vannak kapcsolva

a külső energiaforrás segítségével áthajtott elektronok az alacsonyabb energiaszinttel rendelkező n-típusú félvezetőből a magasabb energiaszinttel rendelkező p-típusú félvezetőbe lépve a szükséges energiát a környezetből veszik fel

Felhasználása üresközökben és termikus zaj csökkentése esetén indokolt (pl. CCD chip), többlépcsős változattal $\sim -150^{\circ}\text{C}$ is elérhető.

TARTALOMJEGYZÉK

- Elektronikus készülékek tervezési fázisai
  - Specifikáció
  - Áramköri tervezés
  - Mechanikai tervezés
  - Termikus tervezés
  - Egyéb szempontok: zavarvédelem, ergonómia, üzembiztonság, érintésvédelem, gyárthatóság, tesztelhetőség, életciklus
- A megbízhatóság mutatói
- Termikus tervezés, hűtési megoldások